

Waken over

de parels in de kroon

Hoe moet het met de natuur in Fryslân? Wat verstaan we eigenlijk onder natuur? Hoe gaan we er mee om? Wat is het belang van natuur voor de mens? Welke rol is daarin weggelegd voor It Fryske Gea? Stof genoeg voor een aantal vragen aan prof. dr. Matthijs Schouten. En hij doet zeer alarmerende uitspraken.

Tekst: Roely Boer
Foto: Hans Pietersma

Hoe ziet u de ontwikkeling van de natuur in Fryslân?

“Het Friese landschap is grotendeels ontstaan door samenwerking tussen mensen en natuur. Friesland heeft een aantal belangrijke kernterreinen waar wat de natuur nodig heeft voorop staat. Dat is heel mooi, maar mijn ideaalbeeld is dat we daarbuiten, in het hele Friese landschap, verweving tussen natuur en cultuur blijven behouden of zelfs versterken. Kortom, een aantal gebieden met primaat natuur en daarbuiten samenwerking met de natuur. Daarom hoop ik dat we er meer en meer in slagen de oude natuurwaarden

niet te laten platwalsen door allerlei groot-schalige ontwikkelingen in landbouw, infrastructuur, bedrijventerreinen en woningbouw, maar ze te behouden én waar nodig te herstellen. Mijn ideaal is dat we vanuit dorp of stad onmiddellijk in een domein komen waar natuur mee-echoot in de hele visuele ruimte van het landschap. Want het is een uitermate verontrustende ontwikkeling dat tussen het natuurterrein - vaak ver weg van de woonomgeving - en de stad en het dorp langzaam maar zeker een ecologische woestijn is ontstaan of dreigt te ontstaan. Veel van onze moderne landbouwgebieden zijn in ecologisch

opzicht totaal verarmd: een enorm lage biodiversiteit én qua belevingsruimte ook ontzettend armzalig.”

Wat kunnen natuurorganisaties betekenen voor de natuur ontwikkeling?

“Waken over de ruimten waar we de schatten bewaren, de natuurterreinen, de parels in de kroon, maar tegelijkertijd voortdurend blijven aantonen dat natuur en landschap bij ons basiswelzijn horen. Vooral ook omdat de belangstelling voor natuur en landschap op lokaal niveau steeds groter wordt, terwijl nationaal en internationaal de biodiversiteit afneemt. Juist daarom moeten we bewust zijn van het belang om natuur en landschap te integreren in het hele planproces, het totale beleid. Ons bewust zijn dat het niet alleen gaat om de paar fysieke ruimten waar een bordje ‘natuurreservaat’ bij staat. De verschillende gebruikers van het landschap zouden niet in sectorale termen moeten denken en de eigen belangen laten preva-

leren, maar ook steeds buiten de sector moeten treden en over de eigen schaduw heen springen. Het algemeen belang waar ook de natuur deel van uitmaakt als basis voor de planvorming gebruiken en van daaruit bouwen aan het landschap. Dat zou een prachtige ontwikkeling zijn. Het vergt echter wel een andere manier van denken en kijken.”

Welke rol is in dat ideaalbeeld weggelegd voor It Fryske Gea?

“Ik denk dat It Fryske Gea daarin een excellente rol kan spelen. De organisatie kan met haar ervaring de noodzaak van integratie inzichtelijk maken. Ik vind het belangrijk dat de organisatie buiten haar terreinen treedt, als ik het zo mag zeggen. Samenwerking zoekt met allerlei maatschappelijke organisaties, met bewoners, de agrarische sector, met de planning- en beleidssector. Kortom voortdurend aangeven dat natuur een stem moet hebben in de publieke ruimte. Het mooie aan It Fryske Gea is dat het nog erg verankerd is in het Friese landschapsbewustzijn. Het is niet alleen een natuurorganisatie, maar houdt zich ook bezig met ruimtelijk, fysiek en visueel erfgoed. Juist daarom kan ze een heel belangrijke rol spelen in de verweving van natuur en cultuur, in de realisatie van een rijke belevingsruimte tussen dorpen en steden.”

Bent u pessimistisch of toch optimistisch over de toekomst van natuur en landschap?

“Eigenlijk was ik af en toe erg pessimistisch. Geleidelijk word ik echter wat meer optimistisch. Mijn pessimisme heeft te maken met wat in de loop van de vorige eeuw is gebeurd. Op een bepaald moment hebben wij als samenleving besloten dat natuur waarde heeft en behouden en beheerd moest worden. Zo ontstonden natuurbeschermingsorganisaties en

natuurreservaten. Overigens een heel vervelend woord. Ik associeer het met Indianenreservaten, maar dit terzijde. De natuur kwam achter hekken, maar buiten die hekken werd het landschap opeens vogelvrij. Die strikte scheiding tussen natuur en ‘de rest’ leidde door verzuring, versnippering en bemesting weer tot enorme aanslagen op de natuur in de reservaten. Dus werd er iets bedacht om dat tegen te gaan: de Ecologische Hoofd Structuur moest de natuur weer verbinden. Prachtig idee, maar het principe bleef hetzelfde: de EHS en daarbuiten! Echter, door gebrek aan beleid voor het landschap kon met de ruimte buiten de natuurreservaten worden gedaan wat gebruikers nodig vonden, mét alle negatieve effecten van dien. Het niet of nauwelijks nadenken over wat op landschappelijk en ecologisch gebied buiten de natuurreservaten en de EHS gebeurt, vond ik verontrustend. En wat me ernstige zorgen baarde, was dat natuur in snel tempo uit de directe leefomgeving verdween, dat iets wezenlijks uit het dagelijkse levensdomein werd weggehaald. Natuur is namelijk uitermate belangrijk voor het menselijk welzijn. In de gezondheidszorg wordt dat steeds duidelijker aangetoond. Het is wetenschappelijk bewezen dat iemand sneller van een operatie geneest wanneer hij vanuit zijn bed naar een foto van natuur kan kijken, nog sneller wanneer hij door een raam naar de natuur kan kijken en het snelst wanneer hij af en toe even de natuur in kan. Natuur heeft dus absoluut met welzijn te maken. De ruimte rond de natuurreservaten mag daarom nooit een natuurloze ruimte zijn.”

Maar wat kunnen we doen?

“Het zijn spannende tijden waarin erg veel aan het schuiven is. In mijn pessimisme denk ik: o jee, waar gaat dit naar

toe, terwijl ik tegelijkertijd ook heuglijke ontwikkelingen en kansen zie. Het is jammer dat natuur in het onderwijs een zeer veronachtzaamd domein is. Op basisscholen zijn steeds minder uren voor natuur beschikbaar; kinderen gaan nauwelijks meer klassikaal naar buiten. Daar komt bij dat ook het natuuronderwijs niet altijd optimaal is. En uiteindelijk begint de vanzelfsprekende verbinding met het landschap, de natuur en je natuurlijke omgeving al heel vroeg. Het is van wezenlijk belang dat we er als maatschappij op blijven aandringen dat kinderen in contact kunnen komen met natuur. Ik benadruk altijd sterk dat natuur niet een domein is dat we ergens in een reservaat moeten beheeren. Uiteraard is het belangrijk dat er natuurterreinen zijn, want natuur moet wel ergens voorop staan en de ruimte krijgen. Maar er is meer nodig. Tegen mijn studenten zeg ik vaak dat natuur in de hele samenleving geïntegreerd zou moeten zijn, tot in de disco! Natuur is geen luxe die we in reservaten keurig behouden als in een museum, maar de basis van ons algemeen welzijn. Ze moet in feite geïntegreerd worden in alle planprocessen, vanaf het begin meewegen. Gelukkig laten mensen niet alleen meer en meer weten dat ze wat er in hun eigen leefomgeving gebeurt belangrijk vinden, dat landschap en natuur belangrijke onderdelen zijn van de leefkwaliteit, ze houden zich er ook daadwerkelijk mee bezig. Door die betrokkenheid bij de ruimtelijke ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving is het ‘witte’ buitengebied niet meer helemaal vogelvrij. Van de initiatieven word ik weer optimistisch.”

OVER MATTHIJS SCHOUTEN

Bijzonder hoogleraar ecologie en natuurbeheer bij de leerstoelgroep Plantenecologie en Natuurbeheer van de Wageningen Universiteit en hoogleraar natuur- en landschapsbescherming aan de Universiteit van Cork in Ierland. Als bioloog, ecooloog en milieufilosof in dienst van Staatsbosbeheer. De in 1952 geboren hoogleraar is expert op het gebied van venen en heeft diverse publicaties op zijn naam staan.

Foto: Mark Kuiken